

“Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok”

Bu yıl I. Dünya Savaşı'nın başlamasının yüzüncü yılı. I. Dünya Savaşı'nda kullanılan yeni teknolojiler hakkında bir yazı yazmak için araştırmalara başladığımda karşılaşacağım ve okuyacağım konular hakkında bazı fikirlerim vardı: İlk kez kimyasal silah olarak kullanılan zehirli gazlar, tanklar, uçaklar, makineli tüfekler... Fakat siperlerin ve siper savaşlarının bu kadar belirleyici olduğunu bilmiyordum. Ama bu savaşta yer alan generallerin de savaşın sonlarına kadar bu gerçekten benim kadar habersiz olduklarını fark etmek içimi rahatlatmadı değil.

Etrafımda da pek fazla bilene rastlamadığım için bu yazının konusunun savaşın Batı cephesinde ilk önce durağanlaşmasına sonra da yıpratma savaşına dönüşmesine sebep olan teknolojiler olmasına karar verdim. Durağanlaşma ifadesini, savaşın durağan geçmesi anlamında değil, milyonlarca ölüme rağmen savaşın büyük bölümünde cephenin değişmeden kalması anlamında kullanıyorum. Yazının özellikle Batı cephesine odaklanmasının sebebi ise başta Çanakkale olmak üzere I. Dünya Savaşı'nda pek çok cephede siper savaşı yaşanmış olmasına karşın bunların hiç birinin Batı cephesi kadar uzun siperlere ve neredeyse dört yıl süren kanlı savaşlara tanıklık etmemesi. Batı cephesi I. Dünya Savaşı'nın kaderinin çizildiği, bir anlamda savaşın başladığı ve bittiği yer olarak savaşın en önemli ve karakteristik cephesi.

I. Dünya Savaşı başladığında, son birkaç yüzyıllık deneyimlere dayanarak savaşın kısa sürmesi bekleniyordu. Savaş, generallerin ve aslında herkesin beklentisine uygun başlamıştı. Almanlar 4 Ağustos'ta Belçika sınırını geçtiğinde herkes savaşın en geç Noel'e kadar biteceğini düşünüyordu. Öncelikle dönemin en son teçhizatı ve silahları ile donatılmış orduların uzun süre savaşmasının maliyeti hiçbir ülkenin dayanamayacağı kadar yüksekti. Almanlar da planlarını buna göre yapmıştı. Belçika'yı hızla geçtikten sonra bir kısaç hareketi ile Fransız ordularını arkadan çevirerek Paris'i ele geçirecek ve Fransa'yı çabucak savaş dışında bırakacaklardı. Fakat İngilizler ellerini çabuk tutarak Alman ordularının Fransızların arkasına geçmesine engel oldu. Cepheye karşılaşılan ordular hemen siper kazarak ve tahkimat yaparak kendilerini korumaya alıyor ve artık siperlere yerleşmiş düşmanı çabuk bir şekilde aşma imkânı kalmıyordu. Almanlar daha kuzeye çıkarak manevralarını tekrarlamaya çalıştı. Fakat bu oyunu iki taraf da oynayabilirdi.

Açık denizlere ulaşana kadar iki taraf da birbirini arkadan çevirmeye çalıştı. Kuzey Denizi'ne ulaştıklarında 600-650 kilometre boyunca karşılıklı siperler kazılmıştı. 1914'ün bitmesine aylar kala artık manevra yapacak alan kalmamıştı. Hızlı ve bitirici bir savaş beklentisinin sonucu, karşılıklı siperler boyunca oturan binlerce, belki milyonlarca askerde. Yıllarca sürecek bir yıpratma savaşı başlamıştı.

Peki ama I. Dünya Savaşı'nda siperleri geçilmez yapan neydi? Niçin tarih boyunca kullanılan siperler, bu savaşta saldıran düşmanı durdurmakta bu kadar başarılı ve savaşın sonucu üzerinde belirleyici olmuştu?

Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok

Kendisi de bir I. Dünya Savaşı gazisi olan Alman yazar Erich Maria Remarque'ın, savaşa gönüllü katılan Alman gençlerin savaş sırasında hissettikleri baskı ve stres sonucunda yaşadıkları değişimi ve eve döndüklerinde yaşadıkları kopuşu anlattığı romandır. Orijinal ismi *Im Westen nichts Neues* olan roman savaşın anlamsızlığı ve korkunçluğu hakkında yazılmış eserler arasında sembol olmuştur. Birçok dile çevrilmiş, dünya genelinde 15 milyon kopyadan fazla satmıştır. Romandan uyarlanan film 1930 yılında iki Oscar kazanmıştır.

Fransız gazetesi *Le Petit Journal*'ın I. Dünya Savaşı ile ilgili farklı tarihlerdeki manşetleri

Silah teknolojisi

I. Dünya Savaşı öncesi ateşli silahlar belli bir olgunluğa erişmişti. Tüfekler, makineli tüfekler ve toplar sayesinde tarihte hiç görülmemiş bir kesinlikte ve uzaktan düşmanınıza ölüm yağdırabiliyordunuz. I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, her iki tarafın da aşağı yukarı aynı silahlara sahip olması ise kendini savunan tarafa çok büyük bir avantaj sağlıyordu. Düşman savunma hattına doğru koşarak gelirken nişan alacak zamanı dahi olmazken, savunmacılar çok daha rahat koşullarda nişan alıp düşmana ateş edebiliyordu. Özellikle makineli tüfekler yüksek atış hızları ile kalabalık halde saldıran düşmana ağır kayıplar verdirebiliyordu. Saldıranların yanlarında ağır makineli tüfekleri taşıma imkânı olmadığı gibi düşman hattına ulaşmak için dikenli tellerle güçlendirilmiş hatları geçmeleri gerekiyordu. Topçular ise siperdeki düşmana karşı çok etkili olamıyordu. Savunan piyadelerin avantajlarını elinden alacak tanklar ise daha emekleme aşamasındaydı. Uçaklar ise özellikle savaşın başlarında asıl olarak gözcülük faaliyeti için kullanılıyor ve genelde saldıracak tarafın hazırlıklarının önceden fark edilmesini sağlayarak savunan tarafa avantaj sağlıyordu.

Dikenli tel

Joseph Glidden (1813-1906) dikenli telin mucidi olarak bilinir. Amerika kıtasındaki geniş alanlarda büyükbaş hayvanları besleyen çiftçilerin büyük bir problemi vardı: Geniş arazilerinin etrafını kapatmanın ucuz ve etkili bir yolu yoktu. Geniş alanları tellerle çevirdiğinizde hayvanlar çite yaslanarak çiti kırabiliyor ya da devirebiliyordu. Çitteki tele yaslanılmasını önleyecek “dikenlerin” belli aralıklarla yerleştirilmesi üzerine pek çok patent alınmıştı. Joseph Glidden'in patenti öne çıkmıştı. Çünkü patent hem dikenlerin belli aralıklarla yerleştirileceği ve sabitleneceği bir yöntem öneriyor hem de seri üretim için bir makineyi de barındırıyordu. Joseph Glidden bahçesinin etrafını çevirmek için kendi dikenli telini bir kahve değirmenini modifiye ederek yapmıştı. Glidden 1906 yılında ABD'nin en zengin insanlarından biri olarak ölürken icadının I. Dünya Savaşı'nda oynayacağı rolden habersizdi.

Barışçıl amaçlarla icat edilen dikenli tel, piyadeleri durdurmakta o kadar etkili olacaktı ki I. Dünya Savaşı boyunca tüm siperlerin önüne siperlerin ayrılmaz bir parçası olarak kilometrelerce dikenli tel gerilecekti. Özellikle savaşın başlarında dikenli tellerden kurtulmak için başarısız birçok bombardıman yapılacaktı.

Makineli tüfekler

Dikenli teller tarafından yavaşlatılan veya durdurulan piyadeyi öldüren kurşunlar çoğu zaman makineli tüfeklerden çıkıyordu. Yeni bir icat olarak pek çok problemi olmasına rağmen siperlerin işgal edilmesinin önündeki bir diğer engeldi. Elle çevrilerek işletilen makineli tüfekler yerine, atılan kurşunun ortaya çıkardığı sıcak gazların oluşturduğu geri tepmenin kullanıldığı makineli tüfekler 1884'te Hiram Maxim tarafından icat edilmişti. Artık atılan bir kurşunun kovanının yerine yeni bir kurşunun geçmesi için insan müdahalesine gerek yoktu. Silah denemelerde dakikada 600 kurşun ateşleyen bir performans gösteriyor ve birkaç asker tarafından kullanılabilirdi.

Makineli tüfekler özellikle savaşın başında çabucak ısınıp tutukluk yapıyor, en azından belli bir süre kullanılamaz hale geliyordu. Maxim bunu önlemek için su soğutmalı bir sistem tasarlamıştı, fakat bu da silahın tutukluk yapmasının önüne geçememişti. Silah sürekli ateşlenmek yerine kısa aralıklarla ateşlenerek daha verimli kullanılabilirdi. Ayrıca genelde uçayaklı bir platform üzerine monte edilerek kullanılması gerekiyordu.

Mermiler, ayaklar ve soğutma sıvısı ile beraber silahın ağırlığı onlarca kiloyu geçiriyor ve kullanmak için altı kişiye varan takımlara ihtiyaç duyuluyordu. Bu durumun makineli tüfekleri hücum için kullanışsız yaptığı, bir makineli tüfek takımının I. Dünya Savaşı esnasında aşağı yukarı 80 kişiye denk bir ateş gücüne sahip olduğu düşünülürse, sabit noktalara gruplar halinde mevzilenen makineli tüfek takımlarının savunmaya müthiş bir üstünlük kazandırdığı çok açıktı.

Savaştan önce kendilerine sunulan bu silahı İngiliz genelkurmayı yeterli hatta savaşa uygun bulmamıştı. Almanlar ise tam tersine bu yeni silahın potansiyelini görmüş ve hemen kendi versiyonlarını üretmeye başlamışlardı. Piyade taburlarını desteklemek için ayrı makineli tüfek takımları kurmuşlardı. Savaş başladığında Almanya'nın elinde 10.000'den fazla makineli tüfek vardı. Savaş başladıktan sonra bu sayı kısa zamanda 100.000'i buldu. İngiltere'nin ve Fransa'nın elindeki makineli tüfek sayısı ancak yüzlerle ifade ediliyordu. Bir piyade taburuna ancak 1-2 makineli tüfek düşünüyordu. İngilizlerin kendi makineli tüfek mangalarını kurmaları ise Ekim 1915'i bulacaktı.

Komutanların I. Dünya Savaşı'nın başında saldırı stratejisini benimsemiş olması binlerce hayatın makineli tüfek kurşunlarıyla son bulmasına sebep olacaktı.

Taarruz yapmayı denedikleri Somme Savaşında İngilizlerin sadece ilk gündeki kaybı 60.000 civarındaydı.

Demiryolları

Çok ilginçtir ki bu durağan savaşın sebeblerinden biri de demiryollarının sağladığı yüksek hareketliliği. Artık ülkeler çok daha fazla askeri ve mühimmatı, çok daha hızlı bir şekilde bir noktadan başka bir noktaya aktarabiliyordu.

Almanya demiryollarını 1840'lardan itibaren askeri doktrinlerine ve yayılcı amaçlarına en uygun şekilde tasarlamış ve inşa etmişti. Gerek 19. yüzyılın geri kalanında yapılan savaşlarla gerekse tatbikatlarla, ordunun demiryollarını kullanarak hareket etme yeteneği en yükseğe çıkarılmış, karşılaşılan birçok problem çözülmüş ve eksik görülen yerlere takviye demir yolları yapılmıştı.

Almanlar tarafından İstanbul'dan Bağdat'a kadar yapılması planlanan demiryolu Osmanlı Devleti'nin inşa etmeyi planladığı Hicaz demiryolları ile birlikte düşünüldüğünde Almanya, Berlin'den İstanbul'a, İstanbul'dan Şam'a, Bağdat'a, Basra Körfezi'ne, Süveyş Kanalı'na doğrudan ulaşabilecekti. Bu sayede Ortadoğu'daki, Afrika'daki ve daha uzun vadede Hindistan'daki İngiliz çıkarlarını tehdit etme olanağına sahip olacaktı.

Ama bu iki demiryolu I. Dünya Savaşı sebebiyle tamamlanamadı. İngilizler ve Almanlar arasında savaş öncesi artan gerilimde, özellikle bu demiryollarının da etkisi vardı. Bu arada Arabistanlı Lawrence'ın gerilla saldırıları düzenlediği demiryolunun da Hicaz Demiryolu'nun tamamlanan kısımları olduğunu hatırlatalım.

Almanya demiryollarını Avrupa'da hem doğu hem batı yönünde, aynı anda iki savaşı yürütebilecek ve birliklerini bir noktadan diğerine hızlıca kaydırarak şekilde planlamış ve inşa etmişti.

Shell shock

"Shell shock" I. Dünya Savaşı'nda askerlerin uzun süreyle bombardıman ve ateş altında kalma sonucu yaşadığı çaresizlik duygusuyla gelişen psikolojik travmaya verilen özel isim. Cepheden dönen askerlerin boş bakışlarına verilen bir isim olarak ortaya çıktı. Savaş boyunca travmanın sebebinin fiziksel veya psikolojik yaralanmalar, hatta askerin yeterince cesur olmaması olduğu düşünüldü. Günümüzde tıbbi literatürde kullanılmıyor olsa da bu kavram I. Dünya Savaşı'nın kültüre bıraktığı derin izlerden biridir.

Düşmanın tüfek ve makineli ateşi altında dikenli tellere ulaşmaya çalışılırdı. Bombardmanın yıkamadığı dikenli tellerin kesilerek aşılması ve daha sonra düşman siperlerine ulaşılması gerekirdi. Eğer askerler düşman siperlerine ulaşacak kadar “şanslı” iseler orada düşman askerleriyle göğüs göğüse bir ölüm kalım mücadelesine girerdi. Yani savaşın çoğunda her iki tarafın kurmaylarının da taarruz stratejisi, karşı tarafın öldürebileceğinden daha çok sayıda askeri ileri sürmeye çalışmaktan ibaretti. Özellikle makineli tüfekler karşısında bu strateji çok fazla yararlı olmadı. Çok küçük başarılar ancak çok büyük kayıplarla elde edilebildi.

Savaşın başındaki, Fransa’yı hızla devre dışı bırakma planları da Almanların demiryollarına ve demiryolları üzerindeki hareketliklerine olan güvenine dayanıyordu. Belçika’nın beklenmeyen direncine ek olarak Fransız demiryollarının geçmişe oranla çok başarılı bir şekilde Fransız ve yardımcı gelen İngiliz birliklerini cepheye taşıması, Almanların planlarını suya düşürdü.

Demiryolları ve trenler kendi başlarına birer savaş aracı olmasa da I. Dünya Savaşı’nın bu ölçekte bir yıpratma savaşı haline dönüşmesinde doğrudan rol sahibiydi. Eğer demiryolları ve trenler olmasaydı ne bu kadar askeri cepheye sevk etmek ne de onları beslemek ve desteklemek mümkün olurdu.

Ve Siperler...

I. Dünya Savaşı’nda her iki tarafa ait birlikler karşı tarafın ateşi altında daha fazla ilerleyemediği zaman siper kazmaya başlıyordu. Bu siperler kısa zamanda hücum, ihtiyat, haberleşme ve sahte (tuzak) siperler olarak genişletilerek bir ağ oluşturuldu. Askerler ızgara deseni sayesinde topçu, makineli ve tüfek ateşine yakalanmadan siperler arasında güvenle yer değiştirebiliyordu. İki tarafın da binlerce kilometre uzunlukta, karşılıklı kazdığı siperler askerlerin yaşadığı, savaştığı, öldüğü yerler haline gelmişti. Cesetler çoğu zaman hemen gömülemiyordu.

Gömülenler de siperde düştükleri yere gömülüyordu. Askerler sadece karşı tarafın askerleri ile değil pislik, hastalık, soğuk, su baskınları, kan emici bitler, milyonlarca fare ve sıçan ile de savaşmak zorundaydı.

Düşmanların karşılıklı sıralandığı siperler arasında kalan alana kimsenin sahip olmadığı bölge anlamında “no man’s land” (sahipsiz topraklar) deniyordu. Askerler bu bölgede devriye gezer ve siperlerde sahipsiz topraklardan gelen ölümle savaşırdı. Saldırı kuvvetleri bazen birkaç bin olabileceği gibi bazen de Somme Savaşı’ndaki gibi milyonları aşabiliyordu.

Savaş boyunca Alman siperleri müttefik siperlerinden çok daha bakımlı ve düzenliydi. Çünkü müttefik kuvvetlerinin aksine Alman birlikleri düşman topraklarındaydı. Müttefiklerin sahip olduğu, kuvvetlerini cephe gerisinde dinlendirme imkânına sahip değildi. Hatta bazı Alman siperleri taştan inşa edilmişti; elektriği ve merkezi ısıtması olan, derin kazılmış yaşama alanları dahi vardı.

Savaşın sürdüğü dört yıl boyunca düzenlenen karşılıklı saldırılara rağmen cephe çok fazla değişmemişti. Fakat bu saldırılar sırasında milyonlar ölmüştü. Saldırıları ilk önce düşman siperlerini ve dikenli tellerini yıpratmak amacıyla bir haftaya kadar süren bir topçu bombardımanı ile başlardı. Daha sonra bir anda taarruz emri verilir ve binlerce piyade düşman siperlerine ulaşmak için koşmaya başlardı.

Trençkot

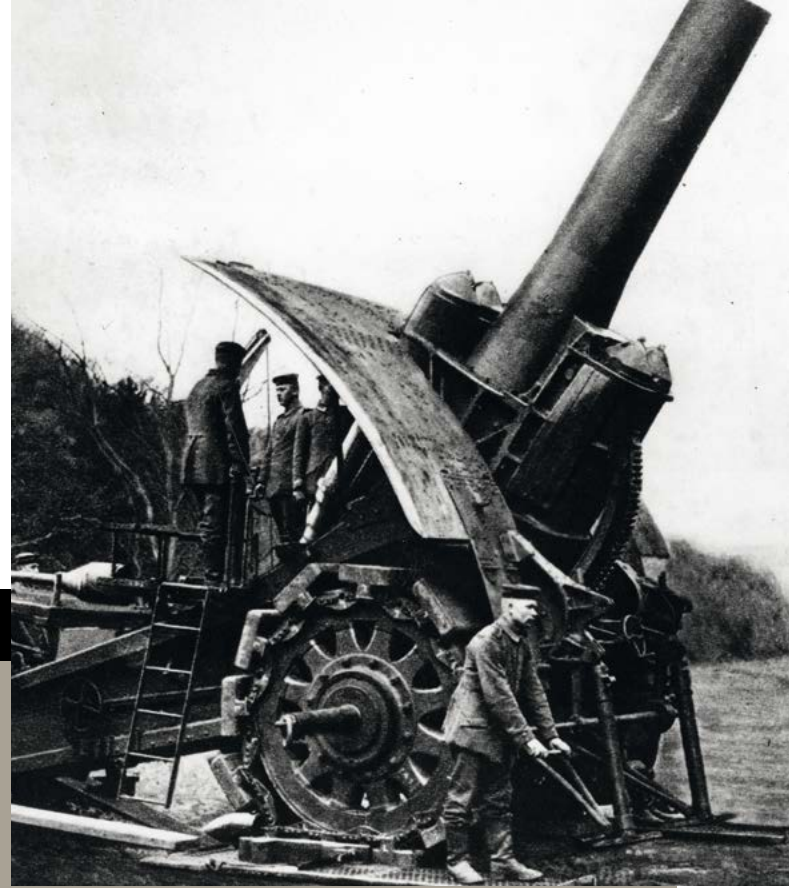
Trençkot İngilizce “trench” (siper) ve “coat” (palto) kelimelerinden oluşan “trenchcoat” kelimesinin Türkçe söylenişidir ve siper paltosu olarak Türkçeye çevrilebilir. İngiltere’de I. Dünya Savaşı öncesinde de kullanılan bu giysi, siper savaşları boyunca da özellikle İngiliz ve Fransız subaylar tarafından yaygın olarak kullanıldı. Üniformaların isteğe bağlı bir parçası haline geldi. Su geçirmeyen kumaştan veya deriden üretilen bu paltolar savaş sonrasında diğer ordular ve sivililer arasında da yaygınlaştı.

Adolf Hitler Batı cephesinde Somme Savaşı'nda er olarak bulundu. Savaş alanında ismini taşıyan bir de sığınak var.

Şişko Bertha

İngilizce "*Big Bertha*" Almanca "*Dicke Bertha*" olarak isimlendirilen bu toplar "ağır" kategorisini aşmış kendilerine ait "süper ağır" kategorisinde sınıflandırılıyor. Bu isim trenlere monte edilmiş "Uzun Max" ve Paris'i 100 km'den bombalayan ultra uzun menzilli "Paris Topu" için de kullanılmış olsa da aslında Alman silah üreticisi Krupp tarafından üretilen 42 cm'lik 12 tane Howitzler topu betimler. Bu top 1900'lü yılların başında yaşanan Japon-Rus savaşındaki 28 cm'lik topların tahkimatlara verdiği zararın gözlemlenmesi sonucu tasarlandı. Tüm kaynaklarda fikir birliği olmasa da, Bertha isminin Gustav Krupp'un eşi Bertha Krupp'a atfen verildiği söylenir. Bu silah, 1900'lerin modern yöntemlerle güçlendirilmiş mevzilerine ağır hasar verip kuşatmaları çabukça sonlandırmak için inşa edildi.

Silahın ağırlığı 40 tondan fazlaydı. Genelde demiryoluyla taşınıyor ve kullanılacağı zaman parçalar bir araya getiriliyordu. 830 kg'lık top mermilerini 12,5 km uzağa fırlatabiliyordu. Özellikle savaşın başında Almanların yüzlerce kişiden oluşan takımları tarafından kurulup kullanılan bu toplar, saatte sadece 8 civarında atış yapabile de pek çok tahkimata ağır hasar verdi.

Siperlerdeki durağanlığı aşmak için iki tarafta bir takım yenilikler denedi. Bunlardan biri de kimyasal silahların kullanılmasıydı. Bu konu ile ilgili bir yazıyı, bu sayımızda (s. 561) Zeynep Bilgici'nin kaleminde bulabilirsiniz. Gazın etkilerinin korkunç olmasına rağmen kısa zamanda gaz maskelerinin cepheye kullanılmaya başlanmasıyla kimyasal silahlar savaşta belirleyici bir rol oynamadı.

Zaman içinde başarıyı getiren bir başka deneme ise tanklardı. Müttefikler Alman siperlerini aşmak için o zaman ki otomobil teknolojisini kullanarak tankların ilk örneklerini 1915-1916 yıllarında kullanmaya başladı. 1917 yılında yaygınlaşmaya başlayan tanklar 1918 yılında savaşın sonunu getiren müttefik taarruzunda yararlılığını ispatladı. Modern ordularda süvari birliklerinin yerini aldılar.

I. Dünya Savaşı'ndaki siper savaşları, orduların sahip olduğu ateş gücünün bir anda artmasına karşılık cephedeki ateş gücünün saldırıda kullanılması için gerekli hareketliliğin sağlanamaması sonucu ortaya çıktı. Demiryolları sayesinde cephe gerisindeki birliklerin hareketliliğinin artması ve cephelere çok daha fazla birliğin, binlerce tren kullanılarak çok daha kısa sürede aktarılması ve çok daha uzun süreyle lojistik destek sağlanabilmesi, savaşın başlarında savunmayı saldırıya göre çok daha avantajlı hale getirdi. Savaş sırasında kullanıma giren yeni silahlar savaşın gidişatını etkileyecek öneme kavuşmadı, fakat her iki tarafın karşılıklı kaybını artırmaya yaradı.

Umarız ki insanlık yaşadığı iki büyük savaştan gerekli dersleri çıkarmış olsun.

Kaynaklar

- <http://www.militaryfactory.com/>
- <http://www.firstworldwar.com/>
- <http://www.ideafinder.com/history/inventions/barbwire.htm>